

Magdalena Kalisiak-Mędelska

Partycypacja społeczna na poziomie lokalnym

jako wymiar decentralizacji administracji
publicznej w Polsce

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Partycypacja społeczna na poziomie lokalnym

jako wymiar decentralizacji administracji
publicznej w Polsce

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Magdalena Kalisiak-Mędelska

Partycypacja społeczna na poziomie lokalnym

jako wymiar decentralizacji administracji
publicznej w Polsce

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2015

Magdalena Kalisiak-Mędelńska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Gospodarki Samorządu Terytorialnego, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43

RECENZENCI

Jan Borowiec, Marek Dylewski

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Joanna Balcerak

SKŁAD I ŁAMANIE

*Oficyna Wydawnicza Edytor.org
Lidia Ciecierska*

PROJEKT OKŁADKI

Stämpfli Polska Sp. z o.o.

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2015

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06745.14.0.H

Ark. wyd. 21,1; ark. druk. 21,625

ISBN 978-83-7969-412-9
e-ISBN 978-83-7969-748-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Administracja publiczna i jej znaczenie w społeczeństwie demokratycznym	13
1.1. Państwo a sektor publiczny	13
1.2. Pojęcie, specyfika i funkcje administracji publicznej	38
1.3. Administracja publiczna w świetle koncepcji <i>governance</i>	58
1.4. Formuła współczesnego demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego	71
Rozdział 2. Proces decentralizacji administracji publicznej	85
2.1. Centralizacja i decentralizacja w teorii administracji	85
2.2. Administracyjny i finansowy wymiar decentralizacji administracji publicznej	105
2.3. Samorząd terytorialny jako forma decentralizacji administracji publicznej	124
2.4. Partycypacja społeczna jako nowy wymiar decentralizacji administracji publicznej	138
Rozdział 3. Administracja samorządowa jako efekt procesu decentralizacji administracji publicznej w Polsce po 1989 r.	163
3.1. Proces reaktywacji samorządu terytorialnego w Polsce po 1989 r.	163
3.2. Aktualny kształt polskiego samorządu terytorialnego	185
3.3. Rola samorządu terytorialnego w realizacji zadań publicznych	198
3.4. Miejsce samorządu terytorialnego w systemie finansów publicznych	220
Rozdział 4. Skala i kierunki zmian partycypacji społecznej na poziomie lokalnym	245
4.1. Kryteria oceny partycypacji społecznej	245
4.2. Obraz partycypacji społecznej w polskich gminach – studium badawcze	251
4.3. Egzemplifikacja czynników aktualnego poziomu partycypacji społecznej	266
4.4. Realny model partycypacji społecznej na poziomie lokalnym – scenariusze zmian	281
Zakończenie	303
Bibliografia	317
Spis tabel	339
Spis rysunków	343
Od redakcji	345

Wstęp

Administracja publiczna jako zjawisko pozostaje w kręgu zainteresowania wielu dyscyplin naukowych. Mimo to wiedza na jej temat wydaje się nadal niepełna, wzbudzając tym samym niemałe zainteresowanie wielu badaczy. Przede wszystkim jednak postrzegana jest ona przez pryzmat państwa, jako jego część powołana do realizacji kluczowych zadań publicznych. Wyraża ona wartości, cele oraz interesy różnorodnych grup, społeczności, świadczy o odpowiedzialności za tworzenie warunków do ich rozwoju. Stanowi płaszczyznę aktywności politycznej, społecznej i gospodarczej obywateli, kooperujących ze sobą w imię osiągnięcia wspólnych celów publicznych¹. Kumuluje w sobie wiedzę, doświadczenie, działania, zasoby finansowe, organizacyjne oraz kadrowe, stając się tym samym jednym z ważniejszych elementów codziennego życia.

Administracja publiczna ewoluuje od czasu, kiedy ludzie zaczęli organizować swoje życie w ramach grup społecznych. Przekształcenia struktury mającej tak istotne i wielorakie zasoby jest jednak niezmiernie trudne ze względu na jej mocne osadzenie w środowisku ustrojowym, politycznym, społecznym i gospodarczym, właściwym dla danego miejsca i czasu oraz rozbudowaną i niezwykle złożoną strukturę. Nie oznacza to jednak, że zmiany w jej obrębie nie mają miejsca lub nie są konieczne. Jedną z bardziej znaczących jest jej decentralizacja, czyli dążenie do osiągnięcia takiego stanu organizacyjnego państwa, w którym specjalnie wydzielone jego struktury, wyposażone w określone (ustalone lub przekazane) kompetencje realizują zadania administracyjne, społeczne i gospodarcze. Administracja może więc być traktowana jako sposób kreowania ważnych wartości z punktu widzenia państwa jako całości i jego obywateli.

Najbardziej spektakularnym przejawem decentralizacji administracji publicznej jest samorząd terytorialny. Pozwala on na szybsze i znacznie lepsze

---

¹ H. A. Simon et al., *Public Administration*, New Brunswick, New Jersey 1991, s. 3.

zidentyfikowanie, a co za tym idzie zaspokojenie potrzeb i oczekiwań wspólnot samorządowych. Oprócz tego jego jednostki, zgodnie z zasadą służebności, tworzą pole aktywnego i twórczego uczestnictwa obywateli w sprawowaniu władzy publicznej, współtworzenia kierunków działań społeczno-gospodarczych – w skali lokalnej i regionalnej. Połączenie tych dwóch obszarów pozwala na budowanie szerokiego porozumienia społecznego w celu podejmowania działań zmierzających do rozstrzygnięcia zaistniałych problemów, a nie formalnego, administracyjnego załatwienia konkretnej sprawy. Przyszłość należy więc do tych wspólnot, które potrafią efektywnie wykorzystać mechanizm zbiorowego podejmowania decyzji w drodze konsultacji, negocjacji, kompromisu czy też konsensusu. Silny i dobrze rozwinięty samorząd terytorialny staje się polem współpracy wszystkich partnerów życia publicznego w jego wymiarze gospodarczym i społecznym, urastając do rangi „zaplecza intelektualnego” państwa.

Mając to na uwadze, podjęto w publikacji szereg ważnych – z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia – wątków odnoszących się do administracji publicznej, jej decentralizacji w kontekście zadań i finansów publicznych oraz partycypacji społecznej jako wyrazu publicznego zaangażowania obywateli. Uzasadnieniem takiego doboru tematycznego jest fakt umiejscowienia administracji publicznej w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu (pod wpływem różnych czynników, np. politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturowych, technicznych, organizacyjnych), co nie pozwala traktować jej decentralizacji jako procesu zakończonego. To zaś spowodowało do przemyśleń na temat znacznie szerszego niż ogólnie przyjęte pojmowania decentralizacji administracji publicznej, a mianowicie w świetle partycypacji społecznej – obok zadań i finansów publicznych, odrębnego jej wymiaru.

Z tego względu jako cel pracy przyjęto identyfikację zjawiska partycypacji społecznej na poziomie lokalnym, będącej jedną z możliwych form decentralizacji administracji publicznej w dół, tj. w kierunku społeczności lokalnych. Przyjęcie takiej optyki zrodziło szereg pytań, nie tyle w kontekście zaistnienia samej partycypacji społecznej (która jest niezaprzeczalna), ile z punktu widzenia realności dalszych procesów decentralizacji władzy publicznej, jej uspołecznienia. Reformy decentralizacyjne w Polsce i w krajach Europy Zachodniej wciąż nie zostały zamknięte, toczą się bowiem debaty, jak głęboko zmiany powinny sięgać i jakich korzyści oraz kosztów należy się po nich spodziewać.

W myśl nakreślonej orientacji sformułowano dwie następujące hipotezy, determinujące konstrukcję i przebieg zawartych w pracy rozważań:

1. *Zdecentralizowane struktury państwa tworzą warunki do urzeczywistnienia się realnego współudziału mieszkańców w procesie sprawowania władzy publicznej, wyrażenia postaw wobec przebiegu i jakości życia publicznego w najbliższych sobie strukturach w ramach partycypacji społecznej.*

2. *Zaawansowana partycypacja społeczna, szczególnie w obszarze współdecydowania, jest dopiero rzeczywistym wyrazem decentralizacji władzy publicznej w tym wymiarze.*

Przedmiotem rozważań uczyniono lokalne struktury polskiej administracji samorządowej, będące podstawowym i najbardziej spektakularnym efektem decentralizacji administracji publicznej. Tutaj bowiem najwyraźniej wypełnia się prawo obywateli do podejmowania i koordynowania społecznie doniosłych działań związanych z zaspokajaniem potrzeb publicznych, wynikających z faktu zamieszkiwania na danym terytorium. Rola, jaką pełnią przede wszystkim gminy, jest niezaprzeczalnym potwierdzeniem *namacalnej bliskości* administracji publicznej w stosunku do obywateli. Władze lokalne wyposażone zostały w instrumentarium umożliwiające członkom danej wspólnoty uzewnętrznienie ich aktywności i postaw obywatelskich, tym samym gminy stały się fundamentem budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Całość podjętych zagadnień ujęto w czterech rozdziałach merytorycznych, z których dwa pierwsze mają charakter teoretyczny, trzeci dotyczy kształtu obecnej administracji samorządowej w Polsce, natomiast czwarty prezentuje wyniki badań empirycznych oraz możliwe scenariusze zmian w obszarze partycypacji społecznej na poziomie lokalnym. Ostatnią częścią jest zakończenie zawierające wnioski końcowe.

Rozdział 1. zatytułowany *Administracja publiczna i jej znaczenie w społeczeństwie demokratycznym* stanowi podbudowę teoretyczną i dotyczy takich pojęć, jak: państwo, sektor publiczny, administracja publiczna i społeczeństwo obywatelskie. Mając świadomość obszerności wspomnianych zagadnień, zwrócono uwagę jedynie na najważniejsze aspekty. Po pierwsze, na państwo jako instytucję, która określa kształt i funkcje administracji publicznej, a co za tym idzie – możliwości realizacji idei partycypacji społecznej. Po drugie, podjęto temat administracji publicznej i jej funkcji, najpełniej oddających jej sens i znaczenie w demokratycznym społeczeństwie (wskazują one na złożoność i rozległość realizowanych przez administrację publiczną zadań).

Po trzecie, wpisano administrację publiczną w koncepcję *governance*, co pozycjonuje ją w odmiennych niż utrwalone dotychczas rolach. Rozdział zamykają rozważania dotyczące społeczeństwa obywatelskiego, którego ukształtowanie jest niezbędne z punktu widzenia rzeczywistej kontroli struktur władzy politycznej i ekonomicznej oraz łagodzenia pojawiających się w społeczeństwie napięć wewnętrznych, a więc i rozwoju partycypacji społecznej.

Rozdział 2. pt. *Proces decentralizacji administracji publicznej* stanowi odwołanie do zjawiska decentralizacji jako takiego oraz decentralizacji struktur administracji publicznej. Sporo miejsca poświęcono przybliżeniu jej istoty (uwzględniono także centralizację z powodu nierozzerwalności tych dwóch mechanizmów), sięgając do wybranych pozycji literatury z zakresu nauki organizacji i zarządzania oraz prawa. Było to podyktowane przede wszystkim potrzebą zaakcentowania szerokiego jej kontekstu, złożoność decentralizacji nie pozwala bowiem na jednoznaczne jej interpretowanie. W dalszej kolejności decentralizacja została omówiona w środowisku administracji publicznej. W tym kontekście zwrócono uwagę na jej administracyjny i finansowy wymiar, wskazano również na dwa inne przejawy procesu decentralizacji administracji publicznej – samorząd terytorialny i partycypację społeczną. W pierwszym przypadku akcentowano istotę i znaczenie tego rodzaju struktur we współczesnych społeczeństwach demokratycznych oraz tworzone przez nie możliwości rozwoju obywatelskiego, w drugim – pojęcie, formy i narzędzia partycypacji społecznej. Ponadto, w myśl zaprezentowanego teoretycznego modelu samorządu partycypacyjnego, skonstruowano teoretyczne modele partycypacji społecznej, które posłużyły do późniejszej oceny jej stanu w polskich gminach.

Rozdział 3. pt. *Administracja samorządowa jako efekt procesu decentralizacji administracji publicznej w Polsce po 1989 r.* obejmuje rozważania odnoszące się do rzeczywistych zjawisk wpisujących się w decentralizację polskiej administracji publicznej. Zawarto tutaj analizę przebiegu procesu reaktywacji samorządu terytorialnego w Polsce we wskazanym w tytule okresie oraz diagnozę administracji samorządowej pod kątem układu terytorialnego, a także stojących przed nią wyzwań. Określono rolę jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań publicznych (wątek decentralizacji sfery zadań publicznych na rzecz wspólnot samorządowych) oraz w systemie finansów publicznych (decentralizacja finansów publicznych). Pomimo świadomości, że decentralizacja finansów publicznych stanowi ważny, rozległy i wymagający odrębnego potraktowania temat badawczy, ograniczono się

do ukazania wybranych jej wątków. Co za tym idzie odniesiono się do samodzielności finansowej (dochodowej i wydatkowej) jednostek samorządu terytorialnego, traktując ją jako potwierdzenie, świadectwo, jeden z efektów zmian decentralizacyjnych administracji publicznej.

Rozdział 4. zatytułowany *Skala i kierunki partycypacji społecznej na poziomie lokalnym* jest poświęcony zjawisku partycypacji społecznej w polskich gminach w zakresie jej form i narzędzi. W części o charakterze metodycznym zaprezentowano cel badania, pytania i hipotezy badawcze, a także wykorzystane metody i techniki. Charakterystyce poddano również gminy i respondentów uczestniczących w badaniu. Zidentyfikowany w ten sposób obraz lokalnej partycypacji pozwolił na egzemplifikację czynników kształtujących ją. Podsumowaniem osiągniętych wyników jest prezentacja teoretycznych scenariuszy zmian, które w konfrontacji ze zidentyfikowanym stanem partycypacji społecznej posłużyły do oszacowania możliwej do osiągnięcia reorientacji w omawianym zakresie. Ponieważ partycypacja społeczna jest ściśle powiązana z określonymi uwarunkowaniami lokalnymi, nie zdecydowano się wskazać konkretnych, a jednocześnie uniwersalnych rozwiązań. Zaproponowano jednak przykładowe, ilościowe i jakościowe, narzędzie identyfikacji partycypacji społecznej, które – wzbogacone i rozwinięte – może ułatwić dostosowanie działań władz gminy ukierunkowanych na rozwój i wzmacnianie partycypacji społecznej, a w dłuższej perspektywie stworzenie bazy dobrych rozwiązań.

Praca ma charakter interdyscyplinarny. Powstała na podstawie studiów literatury przedmiotu i aktów normatywnych odnoszących się do poruszanych zagadnień. Wykorzystano w niej także dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz opracowania Ministerstwa Finansów, dotyczące realizacji budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Część empiryczna pracy powstała na podstawie szerokich ilościowych badań ankietowych dotyczących oceny partycypacji społecznej z perspektywy władz lokalnych w polskich gminach. Formułując wnioski odwołano się także do własnych obserwacji i przemyśleń, wynikających z wcześniej przeprowadzonych badań oraz nabytych doświadczeń zawodowych.

Publikacja nie wyczerpuje w całości problematyki związanej z decentralizacją administracji publicznej i partycypacją społeczną. Przywołane refleksje mają charakter subiektywny i są obarczone ryzykiem błędu, niemniej jednak mogą stanowić przyczynek do dalszej dyskusji na temat znaczenia i przyszłości partycypacji społecznej w kontekście administracji publicznej oraz jej decentralizacji.

* * *

Niniejsza praca uzyskała ostateczny kształt dzięki nieocenionej pomocy wielu życzliwych mi osób, których spostrzeżenia i sugestie znacznie wzbogaciły moją wiedzę i pozwoliły rozwinąć poglądy. Szczególne podziękowania za poświęcony czas i cenne uwagi dotyczące publikacji składam recenzentom wydawniczym.

Bibliografia

- ABC Samorządu Terytorialnego*, red. A. Korzeniowska, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Łódź 2004.
- Adamiak J., Kosiedowski W., Potoczek A., Słowińska B., *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym. Problemy teorii i praktyki*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2001.
- Administracja publiczna*, red. J. Boć, Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2003.
- Administracja publiczna*, red. J. Hausner, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Administracja w XXI w. Innowacyjna administracja: oksymoron czy nowy standard?*, „Przegląd Służby Cywilnej” 2011, nr 2 (11), s. 16–17.
- Agopszowicz A., Gilowska Z., *Ustawa o samorządzie terytorialnym. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999.
- Agrawal A., Britt Ch., Kanel K., *Decentralization in Nepal*, ICS Press, Oakland, CA 1999.
- Aktan C. C., Ozler H., *Good Governance: A New Public Managerialism*, „Review of International Law and Politics” 2008, Vol. 4, No. 14, s. 165–187.
- Alessi R., *Principi di diritto amministrativo*, Giuffrè, Milano 1966.
- Almond G., Verba S., *Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, Princeton 1963.
- Andre P., Enserink B., Connor D., Croal P., *Public Participation. International Best Practice Principles*, Special Publication Series International Association for Impact Assessment 2006, No. 4.
- Andrzejewska M., Baranowski M., Fiedziukiewicz K., Kowalska A., Matuszkiewicz J. M., Rusztecka M., Roo-Zielińska E., Solon J., *O partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym. Zastosowanie geowizualizacji w celu wzmocnienia udziału społecznego w planowaniu przestrzennym*, Warszawa 2007.
- Antkowiak P., *Decentralizacja władzy publicznej w Polsce na przykładzie samorządu terytorialnego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2011, nr 2, s. 155–174.
- Antonowicz D., *Funkcjonowanie sektora publicznego. Brytyjska perspektywa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Appana S., *New Public Management and Public Enterprise*, „Fijian Studies. A Journal of Contemporary Fiji” 2003, Vol. 1, No. 1, s. 51–73.
- Arbter K., Handler M., Purker E., Tappeiner G., Trattnigg R., *The Public Participation Manual*, Austrian Society for Environment and Technology, Wien 2007.
- Arnstein S. R., *Drabina partycypacji*, [w:] *Partycypacja. Przewodnik krytyki politycznej*, Seria: Przewodniki Krytyki Politycznej, t. 29, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2102.
- Arnstein S. R., *Ladder of citizen participation*, „Journal of American Institute of Planners” 1969, No. 35, s. 216–224.
- Arystoteles, *Polityka*, przeł. L. Piotrowicz, [w:] *id e m*, *Dzieła wszystkie*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Arrow K. J., *The Limits of Organization*, W.W. Norton and Company, New York 1974.

- Attacking Poverty*, Bank Światowy, Waszyngton 2000.
- Badanie dotyczące stworzenia systemu wskaźników dla oceny realizacji zasady „good governance” w Polsce. Raport końcowy*, ECORYS Research and Consulting, Warszawa 2008.
- Bailey S., *Public Sector Economics. Theory, Policy and Practice*, New York 2002.
- Bank Danych Lokalnych*, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.
- Barański M., *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, Zarządzanie organizacjami pozarządowymi w Unii Europejskiej, Projekt UPGOW współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Uniwersytet Śląski, Katowice 2011.
- Barciak P., *Internet – Agora XXI wiek? Rozważania w świetle teorii demokracji deliberatywnej autorstwa Jürgena Habermasa*, "Global Media Journal. Polish Edition" 2006, No. 2, s. 132–147.
- Barczak A., *Zadania samorządu terytorialnego w zakresie ochrony środowiska*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.
- Barczyk K., *Prace nad reformą samorządową z 1999 r.*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, <http://www.sgpm.krakow.pl/newsysn/UserFiles/File/2009-05-22.doc>? [dostęp: 21.03.2012].
- Barnes M., Newman J., Sullivan H., *Power participation and political renewal*, The Policy Press University of Bristol, Bristol 2007.
- Bartkowski J., *Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.
- Batko R., *Zarządzanie jakością w urzędach gminy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.
- Beach W. W., O'Driscall P. P., Jr., *Explaining the Factors of the Index of Economic Freedom*, Heritage Foundation, Washington D. C. 2002.
- Beirele T. C., Cayford J., *Democracy in Practice. Public Participation in Environmental Decisions*, RFF Press, Washington 2002.
- Berkel R. van, Valkenburg B., *Making it Personal Individualising Activation Services in the EU*, Bristol 2007.
- Będzieszak M., *Dochody gmin w sytuacji kryzysu gospodarczego*, [w:] *Młodzi ekonomiści wobec kryzysu. Gospodarka. Finanse. Rynek pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, Ekonomiczne problemy usług 2010, nr 43 (569), s. 9–18.
- Biała Księga nt. usług użyteczności publicznej*, COM (2004) 374 final, Bruksela 2004.
- Bielski M., *Podstawy teorii organizacji i zarządzania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Biernat S., *Prywatyzacja zadań publicznych. Problematyka prawna*, Wydawnictwo PWN, Warszawa-Kraków 1994.
- Bigo T., *Związki publiczno-prawne w świetle ustawodawstwa polskiego*, Wydawnictwo Kasy im. J. Miąnowskiego, Warszawa 1928.
- Bińczyci B., *Identyfikacja barier zarządzania zasobami ludzkimi w samorządzie terytorialnym w warunkach kryzysu*, [w:] *Systemy controllingu, monitoringu i audytu*, red. A. Stabryła, Wydawnictwo Mfiles.pl, Kraków 2010, s. 111–118.
- Bitner M., Kulesza M., *Zasada legalizmu a zdolność kontraktowa jednostek samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 2009, nr 6, s. 5–19.
- Blicharz J., *Administracja publiczna i społeczeństwo obywatelskie w państwie prawa*, Wrocław 2012.
- Blicharz J., *Procesy prywatyzacyjne a sprawiedliwość społeczna w państwie prawa*, [w:] *Prawne aspekty prywatyzacji*, red. J. Blicharz, „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego”, e-Monografie 2012, nr 16, s. 23–34.
- Bobbio N., *Społeczeństwo obywatelskie*, [w:] *Ani książkę, ani kupiec: obywatel. Idea społeczeństwa obywatelskiego w myśli współczesnej*, red. J. Szacki, Wydawnictwo Znak, Kraków 1997.
- Bobieńska B., *Funkcjonowanie sektora publicznego jako organizacji „otwartych na klienta”*, „Zeszyty Naukowe Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu «Firma i Rynek»” 2012, nr 1, s. 59–71.

- Bojkało W., *Spółczesność obywatelska jako warunek realizacji idei demokracji*, [w:] *Europejski przegląd naukowy. Współczesne problemy Europy*, red. J. Koperek, R. Kupczyk, M. Wiliński, t. 1, Częstochowa 2008.
- Bolstad R., Hamblett H., *Transforming Communication*, Longman, Auckland 1998.
- Bono E. de, *Myślenie lateralne. Idee na przekór schematom*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2008.
- Borkowski J., *Określenie administracji i prawa administracyjnego*, [w:] *System prawa administracyjnego*, red. J. Starościk, Wrocław 1977.
- Borowiec L., *Controlling w realizacji usług publicznych gminy*, Oficyna Wolters Kluwer business, Kraków 2007.
- Brol R., *Kryteria delimitacji powiatów*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, red. R. Brol, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2004, nr 1023, s. 332–343.
- Buchacz T., Wysocki S., *Zarządzanie jakością w administracji – europejskie wzorce, polskie doświadczenia*, [w:] *Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej*, red. J. Czaputowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Bukowski Z., Jędrzejewski T., Rączka P., *Ustrój samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Burdzik T., *Przestrzeń jako składnik tożsamości w świecie globalizacji*, „Kultura – Historia – Globalizacja” 2012, nr 11, s. 13–27.
- Burzyk P., *Usługi publiczne do prywatyzacji*, „Rzeczpospolita”, 17 października 2012.
- Bywalec G., *Decentralizacja a funkcje finansów publicznych*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 6, s. 35–44.
- Bywalec G., *Problemy pomiaru decentralizacji finansów publicznych*, „Samorząd Terytorialny” 2007, nr 12, s. 32–40.
- Caban W., *Decentralizacja w korporacjach amerykańskich*, PWN, Warszawa 1972.
- Camagni R., *Global network and local milieu: towards a theory of economic space*, [w:] *The Industrial Enterprise and Its Environment: Spatial Perspectives*, eds. S. Conti, E. J. Malecki, P. Oinas, Avebury Press, Aldershot 1995.
- Cherka M., *Decentralizacja – czy reaktywacja pojęcia jest groźna*, „Studia Iuridica” 2004, nr 43, s. 15–23.
- Chodyński A., *Sieci z udziałem organizacji niekomercyjnych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu” 2007, nr 2, s. 9–18.
- Chojna-Duch E., *Zakres i skutki decentralizacji finansowej samorządu terytorialnego*, [w:] *Samorząd terytorialny i rozwój lokalny*, red. A. Piekara, Centrum Studiów Samorządu Terytorialnego i Rozwoju Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.
- Conceptual Framework on Public Goods Provided Through Agriculture in the EU*, Working Document of the Technical Working Group „Public Goods”, European Network for Rural Development, 2009.
- Creighton J. L., *The Participation Handbook. Making Better Decision Through Citizens Involvement*, Jossey-Bass a Wiley Imprint, San Francisco 2005.
- Czajowski A., *Legitymacja władzy państwowej a legitymacja polityczna do jej pełnienia*, [w:] *Prawowitość czy zgodność z prawem. Legitymacja władzy w państwie demokratycznym*, red. A. Preisner, Wydawnictwo Beta-druk, Wrocław 2010.
- Czaputowicz J., *Partycypacja społeczna – warunek czy bariera dobrego rządzenia?*, „Animacja Życia Publicznego – Analizy i Rekomendacje”, Zeszyty Centrum Badań Społecznych i Polityk Lokalnych 2010, nr 1–2, s. 19–21.
- Czaputowicz J., *Zarządzanie w administracji publicznej w dobie globalizacji*, „Służba Cywilna” 2005, nr 11, s. 24–28.
- Czarnecki K., *Idee i praktyki Nowego Zarządzania Publicznego*, „Zarządzanie Publiczne” 2011, nr 1 (15), s. 5–20.
- Czego lokalne społeczności oczekują od programu Big Society*, Fundacja im. S. Batorego, Warszawa 2010.

- Czempas J., *Zmiany intensywności inwestowania w gminach byłego województwa katowickiego w latach 1992–1998*, „Finanse Komunalne” 1999, nr 6, s. 37–56.
- Czermiński A., Czerska M., Nogalski B., Rutka R., Apanowicz A., *Zarządzanie organizacjami*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2001.
- Czyż K., *Spółeczeństwo obywatelskie jako wyznacznik państwa demokratycznego*, „Zeszyty Naukowe Zakładu Europeistyki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie” 2007, nr 1 (3), 175–197.
- Dafflon B., Madies T., *Decentralization: A Few Principles from the Theory of Fiscal Federalism*, Agence Française de Développement, Notes and Documents No. 42, Paris 2011.
- Danielewicz J., Turała M., *Delimitacja obszarów metropolitalnych jako podstawa wdrażania metropolitan governance*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia oeconomica 2011, nr 258, s. 109–121.
- Daniłowicz M., *Konstytucyjne podstawy ustroju samorządu terytorialnego w RP*, [w:] *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białorusi*, red. J. Matwiejuk, Temida 2, Białystok 2009.
- Dawidowicz W., *Wstęp do nauk prawnoadministracyjnych*, Warszawa 1974.
- Dąbrowski A., Kalisiak-Mędelska M., *Ekonomizacja administracji publicznej. Aspekt regionalny i systemowy*, [w:] *Kierunki transformacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni Polski ze szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitalnych*, red. M. Łyszczak, K. Wilk, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2005, nr 1087, s. 221–232.
- Decentralization ans Rural Property Taxaton*, “FAO Land Tenure Studies” 2004, No. 7.
- Defining governance*, Institute on Governance, <http://iog.ca/defining-governance/> [dostęp: 10.06.2013].
- Demokracja partycypacyjna w samorządzie lokalnym*, Serwis samorządowy LEX Wolters Kluwer business, <http://www.samorzad.lex.pl/czytaj/-/artykul/demokracja-partycypacyjna-w-samorzadzcie-lokalnym> [dostęp: 6.10.2012].
- Dębicki M., Jaxa-Dębicka A., *W poszukiwaniu good governance*, [w:] *Nowe problemy badawcze w teorii prawa administracyjnego*, red. J. Boć, A. Chajbowicz, Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2009.
- Dębski S., *Kształtowanie się samorządu terytorialnego: przeszłość i terażniejszość*, Grudziądz 2014, http://www.home.umk.pl/~ptnp/do_pobrania/PUBLIKACJE/Kształtowanie_samorzadu_terytorialnego.pdf. [dostęp: 2.02.2013].
- Diamond L., *Szanse demokracji*, „Europa – Tygodnik Idei” 2008, nr 6, s. 3–8.
- Dixon J., Kouzmin A., Korac-Kakabadse N., *Managerialism – something old, something borrowed, little new. Economic prescription versus effective organizational change in public agencies*, “International Journal of Public Sector Management” 1998, Vol. 11, No. 2–3, s. 164–187.
- Długosz D., Wygnański J. J., *Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej*, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Obywatelskich, Warszawa 2005.
- Dollery B. F., Wallis J. L., *Niesprawność rynku, niesprawność rządu, przywództwo i polityka publiczna*, „Zarządzanie Publiczne” 2009, nr 2, s. 81–92.
- Dolnicki B., *Samorząd terytorialny*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Dolnicki B., *Samorząd terytorialny – zagadnienia ustrojowe*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999.
- Domńska E., *Wokół interwencji państwa w gospodarkę*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
- Dyląg B., *Likwidacja zadań zleconych jest możliwa*, <http://www.portalsamorzadowy.pl/prawo-i-finance/likwidacja-zadan-zleconych-jest-mozliwa,69492.html> [dostęp: 23.05.2014].
- Dylewski M., *Analiza wskaźnikowa pozycji i atrakcyjności finansowej jednostki samorządu terytorialnego*, [w:] *Analiza finansowa w jednostkach samorządu terytorialnego*, red. M. Dylewski, B. Filipiak, M. Gorzalczyńska-Koczkodaj, Wydawnictwo Municipium, Warszawa 2004.

- Edukacja Obywatelska młodzieży. Dobre praktyki*, Fundacja Civis Polonus, <http://www.civispolonus.org.pl> [dostęp: 19.01.2014].
- Ehrlich S., *Oblicza pluralizmów*, PWN, Warszawa 1980.
- EKG 2012 – *Budżety samorządów wobec ograniczonych wpływów*, Metropolia Silesia, http://www.gzm.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1754:ekg-2012-budety-sa-mo-rzdow-wobec-ograniczonych-wplywow&catid=40:penia-inwestycji&Itemid=34 [dostęp: 10.12.2012].
- EKG 2012 – *Finanse samorządów*, Metropolia Silesia, http://www.gzm.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1753:ekg-2012-finanse-samorzdow&catid=40:penia-inwestycji&Itemid=34 [dostęp: 11.12.2012].
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3971727/samorzad.html> [dostęp: 13.02.2012].
- Encyklopedia socjologii*, red. K. W. Freske, Oficyna Naukowa, Warszawa 2002.
- Encyklopedia szkolna PWN. Wiedza o społeczeństwie*, red. A. Mikusińska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Europejska Karta Samorządu Lokalnego*, sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1985 r., Dz. U. 1994, nr 124, poz. 607.
- Europejska Karta Samorządu Regionalnego* z dnia 5 czerwca 1997 r.
- Europejskie zasady dla administracji publicznej*. Dokument SIGMY nr 27, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD, 1998.
- Fayol H., *Administracja przemysłowa i ogólna oraz Nauka o administracji w zastosowaniu do państwa*, Wydawnictwo Instytutu Naukowego Organizacji i Kierownictwa w Poznaniu, Poznań 1947.
- Ferens A., *Władza lokalna w Europie (wybrane aspekty struktur, funkcji i procesów)*, [w:] *Administracja i polityka. Europejska administracja publiczna*, red. R. Wiszniowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.
- Fijor J. M., *Czy dobra publiczne są naprawdę publiczne?*, „Studia Ekonomiczne” 2011, nr 1, s. 87–100.
- Finanse publiczne i prawo finansowe*, red. C. Kosikowski, E. Ruśkowski, Oficyna Wolters Kluwer business, Kraków 2008.
- Flejterski S., Zioło M., *Centralizacja i decentralizacja zadań publicznych w świetle wybranych rozwiązań europejskich. Próba oceny*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2008, nr 3, s. 76–94.
- Fragile State Index 2014*, The Fund for Peace, Washington 2014.
- Friedman M., Friedman R., *Wolny wybór*, Wydawnictwo Aspekt, Sosnowiec 2006.
- From Subsidiarity to Success. The Impact of Decentralization on Economic Growth*, Part 1: *Creating of Decentralization Index*, Assembly of European Regions, Strasbourg 2009.
- Fuchs D., Klingemann H. D., *Citizens and the State: Relationship Transformed?*, [w:] *idem, Citizens and the State*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- Fukuyama F., *Budowanie państwa: władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2005.
- Furmankiewicz M., *Funkcjonalno-przestrzenne sieci współpracy samorządów lokalnych*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, nr 1 (8), s. 5–24.
- Gajl N., *Modele podatkowe. Podatki lokalne*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1996.
- Gasparski W., *Prakseologiczne i etyczne wymiary funkcjonowania administracji*. Materiał prezentowany w ramach Sympozjum Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Prezesie Rady Ministrów nt.: *Sektor administracji publicznej. Stan i pożądane kierunki jego reform*, Warszawa 2004.
- Gawłowski R., *Co daje komunikacja i partycypacja społeczna*, „Gazeta Samorządu i Administracji”, Sektor publiczny.pl, http://samorzad.infor.pl/temat_dnia/artykuly/452991,co_daje_komunikacja_i_partycypacja_spoeczna.html [dostęp: 1.06.2012].
- Gąsior-Niemiec A., Kołomycew A., *Nowe modele rządzenia – wyzwania dla Polski Wschodniej. Ograniczenia sieciowych i partnerskich podejść do zarządzania rozwojem lokalnym*

- (na przykładzie województwa podkarpackiego), „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie”, *Ekonomia. Kierowanie rozwojem regionu* 2013, nr 6 (1), s. 1–368.
- Giddens A., *Trzecia Droga. Odnowa Socjaldemokracji*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1999.
- Giedrewicz-Niewińska A., *Wybór jako podstawa nawiązywania stosunku pracy z pracownikami samorządowymi*, Oficyna Wolters Kluwer business, Kraków 2008.
- Gliński P., *Trzeci sektor, „Akademia”* – Magazyn Polskiej Akademii Nauk, www.academia.pan.pl/dokonania.php?id=525&jezyk=pl [dostęp: 12.10.2012].
- Gilowska Z., *Finansowanie samorządu terytorialnego według ustawy o finansach publicznych oraz o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 1999, nr 3, s. 3–72.
- Glossary of Statistical Terms*, OECD, <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=155> [dostęp: 25.08.2014]
- Glumińska-Pawlic J., *Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. Studium finansowoprawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003.
- Gluziński A., *Możliwość współpracy organizacji pozarządowych i administracji publicznej w kontekście znowelizowanej ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, (wersja online) http://inicjatywy.org/podrecznik_pmngo.pdf [dostęp: 12.05.2014].
- Golub P. S., *Świat staje się metropolią*, „Le Monde diplomatique” (edycja polska) 2010, nr 4/50, <http://monde-diplomatique.pl/LMD50> [dostęp: 12.08.2012].
- Gościński J. W., *Projektowanie systemów zarządzania*, PWN, Warszawa 1971.
- Government revenue, expenditure and main aggregates*, Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [dostęp: 12.08.2014].
- Górski A., *Legalna definicja samorządu terytorialnego. Istota samorządu terytorialnego w Konstytucji RP na tle europejskiego prawa konstytucyjnego*, <http://www.artur-gorski.waw.pl/wp-content/uploads/2010/06/Definicja-samorz%C4%85du.doc> [dostęp: 13.04.2014]
- Grabowska M., *Spółeczeństwo obywatelskie w Polsce A.D. 2012*, [w:] *Spółeczeństwo obywatelskie w Polsce A.D. 2012*, red. M. Grabowska, „Opinie i Diagnozy” Centrum Badania Opinii Społecznej 2012, nr 22.
- Griffin R. W., *Postawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Grotz R., Braun B., *Networks, milieux and industrial firm strategies: empirical evidence of an innovative SME environment*, „Geografiska Annaler. Series B Human Geography” 1993, Vol. 75, No. 3, s. 149–162.
- Gudowsky N., Bechtold U., *The Role of Information in Public Participation*, „Journal of Public Deliberation” 2013, Vol. 9, art. 3, s. 1–37.
- Guziejewska B., *Subwencje i dotacje dla samorządu terytorialnego w polityce finansowej państwa*, „Gospodarka Narodowa” 2007, nr 4, s. 71–89.
- Guziejewska B., *Zewnętrzne źródła finansowania samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
- Habuda L., *Decentralizacja vs centralizacja administracji w strukturze zasadniczego terytorialnego podziału kraju*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Habuda A., Habuda L., *Reforma administracji publicznej jako problem organizacyjny i polityczny. Przypadek Polski lat 90.*, [w:] *Administracja i polityka. Administracja publiczna w procesie przemian*, red. A. Ferens, I. Macek, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Hanusz A., Niezgoda A., Czerski P., *Dochody budżetu jednostek samorządu terytorialnego*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
- Hausner J., *Polityka a polityka publiczna*, „Zarządzanie Publiczne” 2007, nr 1, s. 43–60.
- Hegel G. W. F., *Zasady filozofii prawa*, PWN, Warszawa 1969.
- Heller J., *Samodzielność finansowa samorządów terytorialnych w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2 (24), s. 137–151.

- Herbut R., *Przesłanki procesu reformowania administracji publicznej*, [w:] *Administracja publiczna w procesie przemian*, red. A. Ferens, I. Macek, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Heywood A., *Politologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Hidton N., *Doświadczenia z prywatyzacji kolei oraz partnerstwa publiczno-prywatnego w Wielkiej Brytanii. Prywatyzacja podmiotów komunalnych*, http://www.komunalne.info/repository/files/Nick_Highton.pdf [dostęp: 10.02.2012].
- Hilarowicz T., *Zasada swobodnego oceniania w nauce administracji i w prawie administracyjnym austriackim*, Lwów 1917.
- Hill C. J., Lynn L. E. Jr., *Governance and Public Management on Introduction*, "Journal of Policy Analysis and Management" 2004, Vol. 23, No. 1, s. 3–11.
- Hood C., *A Public Management for all Seasons?*, "Public Administration" 1991, Vol. 69, No. 1, s. 3–19.
- Horne M., Shirley T., *Coproduction in public services: a new partnership with citizens*, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/207033/public_services_co-production.pdf [dostęp: 10.10.2013].
- Informacja Rady Ministrów o skutkach obowiązywania ustawy z dnia 24 listopada 1995 r. o zmianie zakresu działania niektórych dużych miast oraz o miejskich strefach usług publicznych*, [http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruku/652/\\$file/652.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruku/652/$file/652.pdf) [dostęp: 23.03.2013].
- Innes J. E., Booher D. E., *Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century*, "Planning, Theory and Practice" 2004, Vol. 5, No. 4, s. 419–436.
- International Association for Public Participation*, <http://www.iap2.org/> [dostęp: 23.06.2014].
- Izdebski H., *Elementy teorii państwa*, [w:] J. Hausner, *Ekonomia społeczna a rozwój*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej w Krakowie, Kraków 2007.
- Izdebski H., *Introduction to public administration and administrative Law*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2006.
- Izdebski H., *Od administracji publicznej do governance*, „Zarządzanie Publiczne” 2007, nr 1, s. 7–20.
- Izdebski H., *Transformacja administracji w Polsce po 1989 r.*, [w:] *Główne kierunki modernizacji państwa budżet zadaniowy i decentralizacja*, red. W. Mikułowski, A. Jezierska, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej w Warszawie, École nationale d'administration we Francji, Warszawa 2009.
- Izdebski H., Kulesza M., *Administracja publiczna. Zagadnienia ogólne*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2004.
- Jak organizować partycypację społeczną*, Instytut Badania i Rozwoju Aktywności Społecznej, <http://ibras.org/partycypacja-spoleczna3/jak-organizowac-partycypacje> [dostęp: 28.06.2012].
- Jałowicki B., *Polskie miasta w procesie metropolizacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1 (19), s. 5–15.
- Janicka D., *Ustrój administracji w nowożytnej Europie. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2002.
- Jaroszyński A., *Nadzór nad radami narodowymi i administracją terenową*, „Rada Narodowa. Gospodarka. Administracja” 1983, nr 13, s. 15–22.
- Jaroszyński M., *Zagadnienie samorządu*, Biuro Prac Administracyjnych, Londyn 1942.
- Jaskiernia J., *Konstytucyjny model samorządu terytorialnego – czy przetrwał próbę czasu*, [w:] *XX lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia – Problemy – Perspektywy*, red. J. Kowalik, A. Bednarz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Jastrzębska A., *Samodzielność ekonomiczna i finansowa jednostek samorządu terytorialnego*, „Ekonomia” 2004, nr 13, s. 100–112.
- Jastrzębska M., *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, LEX Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Jaworski W. L., *Nauka prawa administracyjnego*, Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska”, Warszawa 1924.

- Jay A., *Machiavelli i zarządzanie. Autorytet i władza w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1996.
- Jellinek G., *Ogólna nauka o państwie*, F. Hoesick, Warszawa 1921.
- Jessop B., *Capitalism and its future: remarks on regulation, government and governance*, "Review of International Political Economy" 1997, Vol. 4, No. 3, s. 561–581.
- Jeżewski J., *Administracja publiczna*, [w:] *Encyklopedia prawa*, red. U. Kalina-Prasznic, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007.
- John P., *Local Governance in Western Europe*, SAGE Publications, London 2004.
- John P., Cole A., *Political Leadership in the New Urban Governance: Britain and France Compared*, "Local Government Studies" 1999, Vol. 25, s. 98–115.
- Jóskowiak K., *Samorząd terytorialny w procesie integracji europejskiej. Polskie doświadczenia i wnioski na przyszłość*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008.
- Julkunen I., Heikkilä M., *User Involvement in Personal Social Services*, [w:] R. van Berckel, B. Valkenburg, *Making it Personal Individualising Activation Services in the EU*, Bristol 2007.
- Kachniarz M., *Kontrowersje wokół reformy powiatowej*, [w:] *Gospodarka przestrzenna XXI wieku – nowe wyzwania*, red. S. Korenik, Z. Przybyła, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 152, s. 167–175.
- Kaczmarek L., *Ewolucja pojęcia administracji publicznej w polskiej doktrynie prawa administracyjnego po II wojnie światowej*, [w:] *Prawo, administracja, ekonomia, regionalistyka*, „Studia Lubuskie” 2009, Vol. 5, s. 219–245.
- Kalisiak-Mędelska M., *Funkcjonowanie jednostek pomocniczych (osiedli) w Łodzi w opinii ich władz. Analiza wyników badania pilotażowego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2012, nr 243, s. 126–133.
- Kalisiak-Mędelska M., *Partycypacja społeczna – przymus czy rzeczywista potrzeba?*, [w:] *Przestrzeń a rozwój*, red. S. Korenik, A. Dybała, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 241, s. 262–276.
- Kalisiak-Mędelska M., *Partycypacja społeczna i jej znaczenie w działalności władz. Wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2012, nr 42, s. 101–116.
- Kalisiak-Mędelska M., *Public Participation in the Municipalities of Polish Voivodeships. A Presentation of the Research Findings*, [w:] *Social and Economic Development and Regional Politics: Space in a Time of Economic Change*, eds. P. Hlavacek, P. Olsova, Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2013.
- Kalisiak-Mędelska M., *Samodzielność dochodowa gmin. Znaczenie dochodów własnych*, „Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2013, nr 5, s. 107–122.
- Kalisiak-Mędelska M., *Spółczesność obywatelska – próba identyfikacji*, [w:] *Rola instytucji publiczno-prywatnych w gospodarce regionu*, red. A. Łuczyszyn, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Finansów we Wrocławiu” 2010, nr 30, s. 47–62.
- Kalisiak-Mędelska M., *Usługi użyteczności publicznej. Wybrane problemy*, [w:] *Gospodarka przestrzenna X*, red. Z. Przybyła, Wydawnictwo Turystyczne PLAN, Jelenia Góra 2007, s. 197–202.
- Kalisiak-Mędelska M., *Uwarunkowania zmian administracji publicznej. Uwagi ogólne* [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, red. R. Bról, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2005, nr 1083, s. 658–663.
- Kalisiak-Mędelska M., *Znaczenie samorządu pomocniczego w realizacji zadań publicznych. Wprowadzenie do tematu*, [w:] S. Korenik, Z. Przybyła, *Gospodarka przestrzenna XXI w. – nowe wyzwania*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 152, s. 176–187.
- Kamiński A. Z., *Administracja publiczna we współczesnym państwie*, [w:] *Administracja publiczna*, red. J. Czaputowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

- Kamiński R., *Proces decentralizacji administracji publicznej w Polsce*, [w:] *Administracja i polityka. Administracja publiczna w procesie przemian*, red. A. Ferens, I. Macek, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Kapusta P., *Decentralizacja finansów publicznych a finanse jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Województwo – region – regionalizacja. 15 lat po reformie terytorialnej i administracyjnej*, red. J. Korczak, „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego” 2013, nr 40, s. 121–134.
- Karpiński A., Paradysz S., *Sektor publiczny w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Sektor publiczny w Polsce i na świecie – między upadkiem a rozkwitem*, red. J. Kleer, Wydawnictwo CeDeWu.pl, Warszawa 2005.
- Karpiński A., Paradysz S., *Sektor publiczny w krajach Unii Europejskiej i w Polsce – dylematy i spory*, [w:] J. Kleer, A. Karpiński, S. Paradysz, *Spór o przyszłość sektora publicznego*, Wydawnictwo WDN, Warszawa 2005.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2007/C 303/01)*, Dz. U. UE 2007, C 303/1.
- Kasperowicz-Stępień A., *Kształtowanie się wydatków publicznych w Polsce w latach 2005–2009*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2011, nr 10, s. 83–92. Kraków 2011.
- Kasznica S., *Polskie prawo administracyjne. Pojęcia i instytucje zasadnicze*, Księgarnia Akademicka, Poznań 1946.
- Kaźmierczak T., *Partycypacja publiczna: obywatel jako koproducent usług publicznych*, [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, red. A. Olech, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.
- Kaźmierczak T., *Partycypacja publiczna: pojęcie, ramy teoretyczne*, [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, red. A. Olech, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.
- Kettl D. F., *The Global Public Management Revolution: A Report a the Transformation of Governance*, Brookings Institution Press, Washington 2000.
- Kieres L., *Europejska Karta Samorządu Regionalnego*, [w:] *Jaka Europa? Regionalizacja a integracja*, red. P. Buczkowski, K. Bondyra, P. Śliwa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań 1998.
- Kieres L., *Samorząd terytorialny jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, nr 2, s. 171–208.
- Kieźuń W., *Czterej jeźdźcy apokalipsy polskiej biurokracji*, „Kultura – Szkice – Opowiadania – Sprawozdania” 2000, nr 3 (630), s. 3–6.
- Kijowski D., Kulesza M., Misiąg W., Prutis S., Stec M., Szlachta J., Zaleski J., *Bariery prawne efektywnego i skutecznego funkcjonowania lokalnej i regionalnej administracji publicznej oraz propozycje ich likwidacji lub ograniczenia*, „Samorząd Terytorialny” 2005, nr 1–2, s. 5–158.
- Kisielewicz J., *Istota i zasady good governance*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2009, nr 2 (15), s. 7–32.
- Kjaer A. M., *Rządzenie*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2009.
- Kleer J., *Globalne dobra publiczne a państwo narodowe*, Instytut Gospodarki Światowej, Prace nr 267, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005.
- Kleer J., *Po co nam sektor publiczny? Dylematy przyszłości*, [w:] J. Kleer, A. Karpiński, S. Owsiak, *Spór o przyszłość sektora publicznego*, Polska Akademia Nauk, Kancelaria PAN, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa 2005.
- Klijn E. H., *New Public Management and Governance. A Comparison*, [w:] *The Oxford Handbook of Governance*, ed. D. Levi-Faur, Oxford University Press, Oxford 2012.
- Klok P. J., *Deliverable 9. Guide for Data Collection*, niepublikowany materiał programu PLUS, 2003.
- Kłosiński K. A., Masłowski A., *Globalizacja sektora usług w Polsce*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2005.

- Knosala E., *Zarys nauki administracji*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Kojło S., Leszczyńska K., Lipski S., Wiszczun E., *Nowe koncepcje koordynacji w systemie Multilevel Governance polityki spójności*, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (DHS/DEF-VIII/POOT/04/30/09/DEF-VI-21/02/03), Warszawa 2009.
- Kolarska-Bobińska L., *Centralizacja i decentralizacja. Decyzje, władza, mity*, Wydawnictwo Zakład im. Ossolińskich, Wrocław 1984.
- Kołodko G., *Dwie dekady ustrojowej transformacji – i co dalej?*, Eseje, Centrum Badawcze Transformacji, Integracji i Globalizacji TIGER, Warszawa 2010.
- Kołodko G., *Instytucje i polityka a wzrost gospodarczy*, „*Ekonomista*” 2004, nr 5, s. 609–634.
- Kołodko G., *Wielka transformacja 1989–2009. Uwarunkowania, przebieg, przyszłość*, Centrum Badawcze Transformacji, Integracji i Globalizacji TIGER, Warszawa 2010.
- Komentarz do ustawy o samorządzie powiatowym*, red. P. Chmielnicki, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2005.
- Komunikacja i partycypacja społeczna*, red. J. Hausner, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999.
- Koncepcja Good Governance – Refleksje do dyskusji*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2000.
- Korenik S., *Samorząd terytorialny a decentralizacja finansów publicznych w realiach polskich*, [w:] *Rola Instytucji publiczno-prywatnych w gospodarce regionu*, red. A. Łuczyszyn, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Finansów we Wrocławiu” 2010, nr 30, s. 63–72.
- Kornberger-Sokołowska E., *Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w aktualnym systemie prawnym w Polsce*, „*Studia Iuridica*” 2001, nr 39, s. 99–116.
- Kornberger-Sokołowska E., Zdanukiewicz J., Cieślak R., *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Kosek-Wojnar M., *Budżet państwa w sektorze finansów publicznych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni” 2006, nr 5, s. 79–92.
- Kosikowski C., *Finanse publiczne i prawo finansowe. Zagadnienia egzaminacyjne i seminaryjne*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Kosikowski C., *Sektor finansów publicznych w Polsce*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1973.
- Kotulski M., *Pojęcie i istota samorządu terytorialnego*, „*Samorząd Terytorialny*” 2000, nr 1–2, 82–90.
- Kozłowski A. R., *Państwo europejskie w układzie procesów globalizacyjnych*, [w:] *Współczesne państwo. Wybrane problemy*, red. S. Wróbel, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań–Chorzów 2009.
- Kozuń-Cieślak G., *Teoretyczne koncepcje decentralizacji i delegowania kompetencji we współczesnych nurtach ekonomii*, „*Samorząd Terytorialny*” 2011, nr 9, s. 17–32.
- Krasnowolski A., *Spółeczeństwo obywatelskie i jego instytucje*, [w:] *Spółeczeństwo obywatelskie i jego instytucje*, Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu, Opracowania Tematyczne OT-627, Warszawa 2014.
- Kraszewski D., Mojkowski K., *Budżet obywatelski w Polsce*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014.
- Kudra A., *Wątpliwości wokół odpowiedzialności z tytułu dofinansowania realizacji zadań zleconych*, Prawo dla samorządów, <http://prawodlasamorządu.pl/drukuj-aktualnosc.html&strona=2064> [dostęp: 4.03.2014].
- Kulesza M., *Doświadczenia decentralizacji w Polsce*, [w:] *Główne kierunki modernizacji państwa budżet zadaniowy i decentralizacja*, red. W. Mikułowski, A. Jezierska, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej w Warszawie, École nationale d'administration we Francji, Warszawa 2009.

- Kulesza M., *Gospodarka komunalna – podstawy i mechanizmy prawne*, „Samorząd Terytorialny” 2012, nr 7–8, s. 7–24.
- Kulesza M., *Miejski program pilotażowy reformy administracji publicznej*, „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 12, s. 71–78.
- Kulesza M., *Niektóre zagadnienia prawne definicji samorządu terytorialnego*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 1, s. 16–28.
- Kulesza M., *Rozwój regionalny. Zagadnienia instytucjonalne*, [w:] A. Sauer, E. Kawecka-Wyrzykowska, M. Kulesza, *Polityka regionalna Unii Europejskiej a instrumenty wspierania rozwoju regionalnego w Polsce*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000.
- Kulesza M., *Stan prac nad reformą administracji publicznej* (z wystąpienia na konferencji *Rozwój samorządu terytorialnego – reforma powiatowa*, „Samorząd Terytorialny” 1993, nr 10, s. 42–47).
- Kulesza M., *Transformacja ustroju administracyjnego Polski (1990–2000)*, „Studia Iuridica” 2000, nr 38, s. 79–86.
- Kulesza M., Sześciło D., *Polityka administracyjna i zarządzanie publiczne*, LEX Wolters Kluwer business, Warszawa 2013.
- Kupchan Ch., *Trzeba skończyć z promocją demokracji*, „Liberte!” 2013, nr XIV, s. 172–175.
- Kurczewska J., Starzyńska K., Bajor H., *Blokady społeczeństwa obywatelskiego: czyli słabe społeczeństwo obywatelskie i słabe państwo*, [w:] *Spółeczeństwo w transformacji. Ekspertyzy i studia*, red. A. Rychard, M. Fedorowicz, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1993.
- Kurzyński P., *Vademecum samorządowca i polityka czyli zasada subsydiarności w funkcjonowaniu samorządu gospodarczego*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2006.
- Lachiewicz S., *Kadra kierownicza przedsiębiorstw a decentralizacja*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej”, Rozprawy Naukowe 1992, nr 634, s. 1–191.
- Lampart M., *Spółeczeństwo obywatelskie*, www.racjonalista.pl/kk.php/s.3642 [dostęp: 1.10.2012].
- Lane M. B., *Public Participation in Planning: an intellectual history*, „Australian Geographer” 2005, Vol. 36, No. 3, s. 283–299.
- Lange O., *Niektóre zagadnienia centralizacji i decentralizacji w zarządzaniu*, Pracownia Ogólnych Problemów Organizacji Pracy PAN, Warszawa 1962.
- Leja K., *„Geniusz” czyli jak zarządzać uniwersytetem pełnym paradoksów*, <http://edu-trendy.pl/files/43.pdf>.
- Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Alta, Wrocław 2004.
- Leoński Z., *Samorząd terytorialny w RP*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Lipiec J., *Spółeczeństwo obywatelskie – analiza esencjalna*, [w:] *Spółeczeństwo obywatelskie w procesie integracji europejskiej*, red. B. Goryńska-Bittner, J. Stępień, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Poznań 2002.
- Lipowicz I., Mędrzycki R., Szmigiero M., *Prawo administracyjne w pytaniach i odpowiedziach*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2010.
- Lis K. A., Maracz T., Sopoćko A., *Zarządzanie przez pieniądź*, [w:] *Współczesne koncepcje zarządzania*, red. A. K. Koźmiński, PWN, Warszawa 1985.
- Little K., *Urbanization as a social process*, Routledge Library Editions, London 2004.
- Local and Regional Government in Europe. Structures and Competences*, Council of European Municipalities and Regions, Paris–Brussels 2012.
- Local Government Finance: The Challenges of the 21st Century. Second Global Report on Decentralization and Local Democracy. GOLD 2010*, United Cities and Local Governments, Barcelona 2010.
- Lukes S., *Power: A Radical View*, Macmillan, London 1974.
- Maciejewski T., *Historia administracji*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002, s. V (przedmowa).

- Managing Development – The Governance Dimension*, World Bank, Washington 1991.
- Markowski T., Marszał T., *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2006.
- Martyniak Z., *Historia myśli organizatorskiej. Wybitni autorzy z zakresu organizacji i zarządzania w pierwszej połowie XX w.*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2002.
- Matczak P., *Społeczne uwarunkowania eliminacji syndromu NIMBY*, [w:] *Podmiotowość społęczności lokalnej*, red. R. Cichocki, Poznań 1996, <http://www.staff.amu.edu.pl/~matczak/images/spo%B3eczne%20uwarunkowania%20eliminacji%20syndromu%20nimby.pdf> [dostęp: 23.07.2014].
- Matczak P., Figiel A., *Sukcesy i porażki jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego w Poznaniu i Kaliszu w opiniach ich działaczy*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 4, s. 131–148.
- Matera G., *Pojęcie przedsiębiorcy w polskim i europejskim prawie ochrony konkurencji*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
- Mazur S., Olejniczak K., *Rola organizacyjnego uczenia się we współczesnym zarządzaniu publicznym*, [w:] *Organizacje uczące się. Model dla administracji publicznej*, red. K. Olejniczak, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- McGann A., *The logic of democracy. Reconciling Equality. Deliberation and Minority Protection*, University of Michigan Press, Michigan 2006.
- Mendza-Drozd M., *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie przyszłości usług użyteczności publicznej*, <http://warszawa.ngo.pl/wiadomosc/222823.html> [dostęp: 20.12.2010].
- Michałowski S., *Samorząd terytorialny a społeczeństwo obywatelskie*, [w:] *Samorząd terytorialny w III Rzeczypospolitej. Dziesięć lat doświadczeń*, red. S. Michałowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2002.
- Miemiec W., Miemiec M., *Podmiotowość publicznoprawna gminy*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 11/12, s. 15–19.
- Mikołajewicz Z., *Śląsk Opolski w nowej strukturze terytorialnej organizacji państwa*, [w:] *Podstawowe problemy polityki rozwoju regionalnego i lokalnego*, red. Z. Mikołajewicz, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne – Oddział w Opolu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji, Opole 1997.
- Mikołajewicz Z., Lotko-Czech K., Mąkolska-Frankowska I., *Finanse samorządu terytorialnego w Polsce na przykładzie województwa opolskiego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne – Oddział w Opolu, Opole 2010.
- Mill J. S., *On Liberty*, Batoche Books, Kitchener 2001, <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/mill/liberty.pdf> [dostęp: 28.08.2014]
- Misztal W., *Demokracja lokalna w Polsce*, „Rocznik Lubuski” 2003, Vol. 29, s. 27–42.
- Modliński E., *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1932.
- Motek P., *Podatki lokalne jako instrument oddziaływania na rozwój społeczno-gospodarczy*, „Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im A. Mickiewicza w Poznaniu”, Seria: Rozwój regionalny i polityka regionalna 2007, nr 1, s. 131–135.
- Mumford L., *The City in History. Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*, Harcourt Brace International, New York 1986.
- Munkler H., *Was bewegt die Zivilgesellschaft, und wohin führt das?*, VW-Stiftung, Hannover 2006, http://www.hannover.de/data/download/gesundheit_soiales/s/M_nklerVortrag.pdf [dostęp: 1.10.2012].
- Nie ma nowoczesnego zarządzania bez komunikacji z mieszkańcami*, rozmowa z prof. M. Kuleszą, http://www.portalsamorzadowy.pl/prawo-i-finanse/nie-ma-nowoczesnego-zarzadzania-bez-komunikacji-z-mieszkancami,28659_0.html [dostęp: 8.06.2012].

- Niewiadomski Z., *Kierunki rozwoju samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1–2, s. 81–85.
- Niewiadomski Z., *Samorząd terytorialny. Ustrój i gospodarka*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2001.
- Nowak S., *System wartości społeczeństwa polskiego*, „Studia Socjologiczne” 1979, nr 4 (75), s. 155–173.
- Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, red. Z. Zalewski, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005.
- Oates W. E., *Fiscal Federalism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York 1972.
- Obwieszczenie Ministra Spraw Zagranicznych z 22 sierpnia 2006 r. o *sprostowaniu błędu*, Dz. U. 2006, nr 154, poz. 1107.
- Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie *górných stawek kwotowych podatków i opłat lokalnych w 2013 r.*, M.P. 2012, poz. 587.
- Ocena nowego zasadniczego podziału terytorialnego państwa*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2000.
- Ochendowski E., *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Wydawnictwo Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2002.
- Oczapowski J. B., *Politycy zeszłego wieku i nowożytna nauka administracji – przyczynki do dziejów tej nauki*, Warszawa 1882.
- Od przeszłości do przyszłości ustroju samorządu powiatowego*, red. J. Szymańczyk, Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2013.
- Olech A., *Modele partycypacji. Jak obywatele mogą uczestniczyć w sprawowaniu władzy*, Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/modelepartycypacji.pdf> [dostęp: 18.10.2012].
- Olech A., Kaźmierczak T., *Modele partycypacji publicznej*, [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, red. A. Olech, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.
- Olejniczak-Szałowska E., *Zadania własne i zlecone samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 2000, nr 12, s. 3–13.
- Olewniak S., *Biurokracja i biurokracyzm w administracji publicznej*, [w:] B. Kudrycka, B. G. Peters, P. Suwaj, *Nauka administracji*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
- Olson M., *Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1971.
- Organizacje uczące się. Model dla administracji publicznej*, red. K. Olejniczak, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- Orłowski W., *Ewaluacja – instrument refleksyjnego zarządzania państwem*, [w:] A. Haber, M. Szałaj, *Ewaluacja w strategicznym zarządzaniu publicznym*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.
- Osborne S. P., *The New Public Governance*, „Public Management Review” 2006, Vol. 8, s. 377–387.
- Osiński J., *Administracja publiczna na tle zmian instytucji państwa w XXI wieku*, [w:] *Administracja publiczna na progu XXI wieku. Wyzwania i oczekiwania*, red. J. Osiński, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2008.
- Osmiański J., *Samorząd powiatowy po 15 latach funkcjonowania*, „Gazeta Samorządu i Administracji” 2013, nr 7.
- Ossowski S., *O strukturze społecznej*, PWN, Warszawa 1986.
- Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Panejko J., *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, Skład Główny w Księgarni Św. Wojciecha, Wilno 1934.
- Patrzalek L., *Finanse samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2010.

- Pejanovic M., *Local Self-Government: A Must for Democracy, Civil Society and EU Integration*, [w:] *Peacebuilding and Civil Society in Bosnia-Herzegovina. Ten Years after Dayton*, ed. M. Fischer, Lit-Verlag, Muenster 2006.
- Peretiatkiewicz A., *Podstawowe pojęcia prawa administracyjnego*, Księgarnia Wł. Wilak, Poznań 1946.
- Peszek A., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Akademii Górniczo-Hutniczej, Kraków 2002.
- Peters B. G., *Administracja publiczna w systemie politycznym*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
- Piechota G., *Organizacje pożytku publicznego – w drodze do społeczeństwa obywatelskiego?*, Śląska Biblioteka Cyfrowa, Katowice 2011.
- Pietrak M., *Warunki progowe narodzin społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, „*Studia Iuridica*” 2004, nr 43, s. 155–189.
- Pietrzak M. B., *Taksonomiczny miernik rozwoju (TMR) z uwzględnieniem zależności przestrzennych*, „*Przegląd Statystyczny*” 2014, z. 2, s. 181–201.
- Pietrzyk-Reeves D., *Filozoficzne źródła idei społeczeństwa obywatelskiego*, Departament Pożytku Publicznego, <http://www.pozytek.gov.pl/esej,spoleczenstwo,obywatelskie...>, 805.html [dostęp: 8.10.2012].
- Pietrzyk-Reeves D., *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Pius XI, *Quadragesimo anno – Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego i o udoskonaleniu go według normy prawa ewangelii*, cz. 79, <http://ekai.pl/biblioteka/dokumenty/x257/encyklika-quadragesimo-anno> [dostęp: 01.02.2013].
- Platon, *Państwo*, t. 1, przeł. W. Witwicki, Wydawnictwo Alfa, Warszawa 1994.
- Podgórnjak-Krzykacz A., *Rola sieci powiazań w procesach zarządzania gminą*, „*Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*” 2011, nr 39, s. 205–213.
- Podgórski K., *Sytuacja prawna samorządu terytorialnego I kadencji 1900–1994*, „*Samorząd Terytorialny*” 1994, nr 10, s. 3–11.
- Podgórski K., *Zadania samorządu terytorialnego (część ogólna)*, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Katowice 1990.
- Potocki R., Kocień M., *Państwo dysfunkcyjne w środowisku międzynarodowym*, [w:] *Państwo w świecie współczesnym*, red. K. Trzcinski, Warszawa 2006, s. 321–335.
- Potoczek A., *Zaufanie społeczne a proces partycypacji*, „*Animacja Życia Publicznego. Analizy i Rekomendacje*” 2011, nr 2 (5), s. 8–13.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.
- Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2007.
- Prawo handlowe. Część ogólna*, red. S. Włodyka, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Probosz M., Sadura P., *Konsultacje w społeczności lokalnej: planowanie, przygotowywanie, prowadzenie konsultacji społecznych metodą warsztatową*, Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.
- Prokop P., „*Od kapralstwa do partnerstwa*”. *Nowoczesne zarządzanie partycypacyjne w sektorze publicznym*, Kolegium Europy Wschodniej im. J. Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, www.kew.org.pl/index.php?page=153 [dostęp: 8.10.2012].
- Projekt o współdziałaniu w samorządzie terytorialnym na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego oraz o zmianie niektórych ustaw*, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/FAD897F9D8FE-723AC1257BE300319B45/%24File/1699.pdf>.
- Promoting Active Citizenry – Advocacy and Participation in Decision Making*, <http://siteresources.worldbank.org/INTRANETENVIRON-MENT/Resources/GuidanceNoteonAdvocacyandDecisionMaking.pdf> [dostęp: 23.11.2013].
- Pruthi R. K., *Theory of Public Administration*, Discovery Publishing House, New Delhi 2005.

- Pszczółowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1978.
- Public Participation in Europe. An International Perspective*, European Institute for Public Participation, Wien 2009.
- Putman R., *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1995.
- Pyka M., *Poradnik „Dobrych Praktyk Konsultacji Społecznych”*, Sieci Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT, Warszawa 2011.
- Rabe S., *Transformacja i społeczeństwo obywatelskie w Polsce. Kościół jako sojusznik społeczeństwa obywatelskiego*, „Raporty Fundacji K. Adenauera” 2008, nr 9, s. 4–20.
- Rabska T., *Podstawowe pojęcia organizacji administracji*, [w:] *System prawa administracyjnego*, red. J. Starościk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Kraków 1977.
- Reformy samorządu terytorialnego w Europie zachodniej*, red. L. Rajca, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2010.
- Regulski J., *W interesie nas wszystkich samorząd należy poprawiać. Samorząd gminny w Polsce – bariery rozwoju*, [w:] *XX lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia – Problemy – Perspektywy*, red. J. Kowalik, A. Bednarz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Rhodes R. A., *The New Governance: Governing without Government*, „Political Studies” 1996, Vol. 44, s. 652–667.
- Rhodes R. A., *Understanding governance: policy networks, governance, reflexivity and accountability*, Maidenhead, Open University Press, Philadelphia 1997.
- Rocznik statystyczny województw 2013*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
- Rogalska E., *Społeczna szkodliwość interwencjonizmu państwowego*, „Dialogi Polityczne” 2005, nr 5–6, s. 103–114.
- Rosenau J. N., Czempiel E. O., *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, The Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge 1992.
- Rowe G., Frewer L. J., *Evaluating Public-Participation Exercises: A Research Agenda*, „Science, Technology and Human Values” 2004, Vol. 29, No. 4, s. 512–556.
- Rowe G., Frewer L. J., *Public Participation Methods: A Framework for Evaluation*, „Science, Technology and Human Values” 2000, Vol. 25, No 1, s. 3–29.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 lipca 2012 r. w sprawie przywrócenia miastu Wałbrzych statusu miasta na prawach powiatu oraz ustalenia granic powiatu wałbrzyskiego, Dz. U. 2012, poz. 853.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 3605/93 z dn. 22 listopada 1993 r. w sprawie stosowania Protokołu w sprawie procedury dla nadmiernego deficytu załączonego do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, D. U. L332, 31/12/1993, P. 0007-0009.
- Ruśkowski E., *Podstawowe uwarunkowania decentralizacji finansów publicznych*, Materiały z posiedzenia Kolegium Najwyższej Izby Kontroli nt.: *Główne uwarunkowania i bariery w procesie naprawy finansów publicznych*, Warszawa 2006.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Jednostki sektora finansów publicznych*, [w:] *Prawne aspekty prywatyzacji*, red. J. Blicharz, „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego”, e-Monografie 2012, nr 16, s. 99–115.
- Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego. Pojęcie, determinanty, ocena*, LEX Wolters Kluwer business, <http://www.samorząd.lex.pl/czytaj/-artykul/samodzielnosc-finansowa-jednostek-samorządu-terytorialnego-pojecie-determinanty-ocena-2> [dostęp: 13.02.2012].
- Samodzielność wydatkowa jednostek samorządu terytorialnego*, Serwis samorządowy LEX Wolters Kluwer business, <http://www.samorząd.lex.pl/czytaj/-artykul/samodzielnosc-wydatkowa-jednostek-samo-rządu-terytorialnego> [dostęp: 11.11.2013].
- Samorząd terytorialny. Zagadnienia prawne i administracyjne*, red. A. Piekura, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998.

- Samuelson P. A., *The Pure Theory of Public Expenditure*, "Review of Economics and Statistics" 1954, Vol. 36, No. 4, s. 387–389.
- Samuelson W., *Ekonomia menadżerska*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2009.
- Satorius W., Pietras K., Mierzejewski M., *Konsultatywa. Partycypacja społeczna w praktyce*, Fundusz dla Organizacji Pozarządowych, Warszawa 2009.
- Scheffs Ł., *Współczesne społeczeństwo obywatelskie*, <http://www.politeja.pl/2009/06/wspolczesnespoleczenstwo-obywatelskie/> [dostęp: 25.05.2013].
- Schnapp F. E., *Samorząd jako element polityki porządku państwowego*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 7–8, s. 3–9.
- Sektor publiczny w Polsce i na świecie. Między upadkiem a rozkwitem*, red. J. Kleer, Wydawnictwo CeDeWu.pl, Warszawa 2005.
- Sennett R., *Kultura nowego kapitalizmu*, Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2010.
- Shah A., *The reform of intergovernmental fiscal relations in developing and emerging market economies*, World Bank, Washington 1994.
- Shils E., *Co to jest społeczeństwo obywatelskie*, [w:] *Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castel Gandolfo*, red. K. Michalski, Wydawnictwo Znak, Kraków 1994.
- Siciński A., *O idei społeczeństwa obywatelskiego*, „Wiedza i Życie” 1996, nr 6, <http://archiwum.wiz.pl/1996/96063600.asp> [dostęp: 12.03.2013].
- Sieci współpracy i samokształcenie. Teoria i praktyka*, red. D. Elsner, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Simon H. A., *Działanie administracji. Proces podejmowania decyzji w organizacji administracyjnej*, PWN, Warszawa 1976.
- Simon H. A., Thompson V. A., Smithburg D. W., *Public Administration*, New Brunswick, New Jersey 1991.
- Skibiński A., *Ustrojowa pozycja urzędu wojewody w Polsce*, „Studia Lubuskie” 2007, nr 3, s. 75–102.
- Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN (wersja online) [dostęp: 12.01.2011].
- Słownik socjologii i nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Sługocki J., *Koncepcja regionu i zadań samorządu województwa w Polsce na tle europejskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, z. 4, s. 1–14.
- Smidovnik J., *Lokalna samouprava*, Univerzitetaska Knjiga, Sarajewo 1999.
- Sochacka-Krysiak H., *Finanse publiczne*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 1993.
- Sokolewicz W., *Komentarz do art. 60*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005.
- Spółczesne społeczeństwo obywatelskie*, red. M. Witkowska, M. Wierzbicki, Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr, Warszawa 2005.
- Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2010 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2011.
- Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2012.
- Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2012 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2013.
- Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2013 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2014.
- Stahl M., *Zakres działania gmin – zagadnienia ogólne*, [w:] *Administracyjno-prawne zadania i kompetencje gmin*, red. M. Stahl, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 1994.
- Stalder F., *Manuel Castells. Teoria społeczeństwa sieci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Staniszkis J., *Spółczesne społeczeństwo obywatelskie doby kryzysu*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,102954,title,J-Staniszkis-spolczenstwo-obywatelskie-doby-kryzysu,wid,10634345,wiadomosc.html?icaid=1f44e> [dostęp: 1.10.2012].

- Stanowisko Konwentu Starostów Województwa Małopolskiego z dnia 10 stycznia 2014 r., <http://www.starosto-wie.malopolska.pl/2014/Stalowisko%20konwentu%2010.01.2014.pdf> [dostęp: 4.03.2014].
- Starczewska-Krzysztozek M., *Sektor publiczny a sektor prywatny – kierunki i siła zmian*, [w:] *Sektor publiczny w Polsce i na świecie – między upadkiem a rozkwitem*, red. J. Kleer, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2005.
- Staroścjak J., *Decentralizacja administracji*, PWN, Warszawa 1960.
- Staroścjak J., *Elementy nauki w administracji*, PWN, Warszawa 1957.
- Staroścjak J., *Prawo administracyjne*, PWN, Warszawa 1977.
- Staroścjak J., Iserzon E., *Prawo administracyjne w zarysie*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1959.
- Stec M., *Podział zadań i kompetencji w nowym ustroju terytorialnym (kryteria i ich normatywna realizacja)*, „Samorząd Terytorialny” 1998, nr 11, s. 3–11.
- Stępień J., *Na czele urzędu gminy zamiast wójta czy burmistrza powinien stać dyrektor wyłaniany w drodze konkursu*, „Portal Samorządowy”, <http://www.portalsamorzadowy.pl/prawo-i-finanse/jerzy-stepien-na-czele-urzedu-gminy-zamiast-wojta-czy-burmistrza-powinien-stac-dyrektor-wylaniany-w-drozdze-konkursu,68275.html>.
- Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Stiglitz J. E., *Wizja sprawiedliwej globalizacji. Propozycje usprawnień*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Stivers C., *The Public Agency as Polis: Active Citizenship in the Administrative State*, „Administration and Society” 1990, No. 22 (1), s. 86–105.
- Stone C. N., *Power, Reform and Urban Regime Analysis*, The Department of Government and Politics, University of Maryland, <http://www.gvpt.umd.edu/stone/power2.html> [dostęp: 12.07.2012].
- Supernat J., *Administracja publiczna, governance i nowe publiczne zarządzanie*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2008, nr 1(10), s. 5–16.
- Supernat J., *Europejska przestrzeń administracyjna*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Jank, Z. Leoński, M. Szewczyk, M. Waligórski, K. Wojtczak, Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2005, s. 432–439.
- Supernat J., *Pojęcie administracji publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2007, nr 12, s. 9–15.
- Surówka K., *Adekwatność dochodów jednostek samorządu terytorialnego do zakresu realizacji zadań bieżących po roku 2003*, [w:] *Współczesne problemy finansów i gospodarki jednostek samorządu terytorialnego*, red. S. Kańduła, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2008.
- Suwaj P., *Pojęcie administracji publicznej*, [w:] B. Kudrycka, B. G. Peters, P. Suwaj, *Nauka administracji*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
- Swianiewicz P., *Empiryczna typologia systemów samorządowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 11, s. 5–23.
- Swianiewicz P., *Nowe interpretacje teoretyczne polityki miejskiej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 4, s. 5–25.
- Swianiewicz P., *Partnerska polityka publiczna na poziomie lokalnym*, <http://www.aglomeracja.holdikom.com.pl/LinkClick.aspx?fileticket=0xM3wO137xY%3D&tabid=225> [dostęp: 8.07.2012].
- Swianiewicz P., *W poszukiwaniu optymalnej wielkości. Opinie burmistrzów z Europy Środkowej na temat łączenia lub dzielenia rządzonych przez nich gmin*, „Studia Lokalne i Regionalne” 2000, nr 2, s. 119–132.
- Swianiewicz P., Klimska U., *Kto rządzi gminą i jak? Lokalni liderzy polityczni w teorii i praktyce samorządów w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003, nr 4 (14), s. 15–41.
- Swianiewicz P., Klimska U., Mielczarek A., *Nierówne koalicje – liderzy miejsc w poszukiwaniu nowego modelu zarządzania rozwojem*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.

- Szczap A., *Koncepcja społeczeństwa obywatelskiego w filozofii społecznej liberalizmu i komunitaryzmu* (praca doktorska), Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2006.
- Szewc A., *Ewolucja polskiego prawa samorządu terytorialnego w latach 1990–2010*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 5, s. 13–22.
- Szewc A., *Strategia decentralizacji systemu finansów publicznych w Polsce*, [w:] *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, red. L. Patrzalek, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań–Wrocław 2004.
- Szewczuk A., Ziolo M., *Zarys ekonomiki sektora publicznego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008.
- Szewczyk M., *Nadzór w materialnym prawie administracyjnym. Administracja wobec wolności i innych praw podmiotowych jednostki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1995.
- Szmigiel K., *Regionalne po co i z kim. Relacje międzynarodowe samorządów województw*, Wydawnictwo GEOPROFIT, Warszawa 2009.
- Szreniawski J., *Prawo administracyjne – część ogólna*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, Lublin 1994.
- Szum E., *Wspólnota lokalna czy zbiorowość terytorialna? Wnioski z badań nad samorządem terytorialnym w kontekście relacji między lokalizmem a globalizmem*, „Rozprawy Społeczne” 2011, nr 1(5), s. 19–25.
- Szydło M., *Regulacja sektorów infrastrukturalnych, jako rodzaj funkcji państwa wobec gospodarki*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2005.
- Szydło M., *Ustawa o gospodarce komunalnej. Komentarz*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2008.
- Śniecikowski W., *Nowa jakość w administracji publicznej*, „Samorząd Terytorialny” 1999, nr 11, s. 9–26.
- Świątkiewicz J., *Europejski Kodeks Dobrej Administracji*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2005.
- The State in changing Word*, World Development Report, The World Bank, Oxford University Press, New York 1997.
- Tocqueville A., *O demokracji w Ameryce*, Fundacja im. S. Batorego, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Warszawa 1996.
- Tomaszewski K., *Regiony w procesie integracji europejskiej*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2007.
- Trojanek M., *Władza lokalna a efektywność inwestycji*, [w:] *Przedsiębiorczość w gminach. Stymulowanie inwestycji*, Zachodnie Centrum Organizacji, Warszawa – Poznań – Zielona Góra 1996.
- Uchwała Senatu I Kadencji z dn. 29 lipca 1989 r. w sprawie samorządu terytorialnego.
- Usługi użyteczności publicznej w Europie*, Komunikat Komisji Europejskiej, Dz. U. WE 2001, C17.
- Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, Dz. U. 2011, nr 116, poz. 675 ze zm.
- Ustawa z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz. U. 2003, nr 203, poz. 1966 ze zm.
- Ustawa z 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, Dz. U. 1998, nr 95, poz. 602 ze zm.
- Ustawa z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. 1992, nr 84, poz. 426 ze zm.
- Ustawa z 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta, Dz. U. 2002, nr 113, poz. 984 ze zm.
- Ustawa z 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej, Dz. U. 1996, nr 9, poz. 43 ze zm.
- Ustawa z 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego, Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185.

- Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. 2003, nr 96, poz. 873 ze zm.
- Ustawa z 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. 1998, nr 96, poz. 603 ze zm.
- Ustawa z 24 listopada 1995 r. o zmianie zakresu działania niektórych dużych miast oraz o niektórych strefach usług publicznych, Dz. U. 1996, nr 156, poz. 773.
- Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. 2009, nr 157, poz. 1240 ze zm.
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1592 ze zm.
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1590 ze zm.
- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. 2007, nr 43, poz. 277 ze zm.
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. 2004, nr 256, poz. 2572 ze zm.
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1591 ze zm.
- Vries J. de, *Is New Public Management Really Dead?*, "Journal of Budgeting OECD" 2010, Vol. 10, No 4, s. 1–5.
- Wade E. C. S., Phillips G. G., *Constitutional and Administrative Law*, Longman, London 1977.
- Waguel M., *Good governance a pomoc rozwojowa*, Biuletyn „Uóbstwo.pl. Zagadnienia współpracy rozwojowej” 2010, nr 8, s. 2–20.
- Waldo D., *The Study of Public Administration*, Doubleday and Company, New York 1955.
- Wałdoch M., *Krótką historią idei społeczeństwa obywatelskiego*, <http://arcanahistorii.prv.pl/slowo/pdf4/3krotk.pdf> [dostęp: 23.08.2013].
- Wągorowska A., *Federalizm fiskalny, decentralizacja i mechanizm subwencjonowania*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 1–2, s. 27–42.
- Webber R. A., *Zasady zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1990.
- Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Weber M., *The Theory of Social and Economic Organization*, Henderson and Parsons, New York 1947.
- Webster's *Encyclopedic Un-abridged Dictionary of the English Language*, Portland House, New York 1989.
- Weisbrodt B., *The Nonprofit Economy*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1988.
- Wendt J., *Teoretyczne aspekty przestrzennych badań społeczeństwa obywatelskiego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa” 2007, nr 2 (22), s. 422–431.
- What is Decentralization?*, [w:] *The Online Sourcebook on Decentralization and Local Development*, World Bank, http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/Different_forms.html [dostęp: 20.01.2014].
- What is good governance*, United Nations ESCAP, <http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp> [dostęp: 23.09.2013].
- Wiater J., *Socjologia polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
- Wiater A. P., *Sektor publiczny jako system*, „Współczesne Zarządzanie” 2006, nr 3, s. 34–45.
- Widawska E., *Totalitaryzm a władza legalna. Przypadek Polski 1945–1989*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Wiktorska-Świecka A., *Od obywatela dobrego do dojrzałego*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2011.
- Wilkin J., *Sfera publiczna i sfera prywatna: co je dzieli i łączy? – ujęcie instytucjonalne*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2008, nr 4 (40), s. 5–18.
- Williamson O. E., *The Economic Institutions of Capitalism*, Free Press, New York 1985.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2008.
- Winczorek P., *Nauka o państwie*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2005.
- Włazlak K., *Podział kompetencji pomiędzy państwo i region – zagadnienia wybrane*, „Samorząd Terytorialny” 2006, nr 11, s. 5–21.

- Wnuk-Lipiński E., *Socjologia życia publicznego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Wojciechowski E., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012.
- Wojciechowski E., *Refleksje na temat rządzenia*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009.
- Wojciechowski E., *Samorząd terytorialny w warunkach gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Wojciechowski E., *Uwagi na temat pojęcia „użyteczność publiczna”*, [w:] *Polska w rozszerzonej Unii Europejskiej – uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, t. 2, red. M. Klamut, E. Szostak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Wojciechowski E., *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2003.
- Wojciechowski E., *Zarządzanie w sektorze publicznym – od modelu tradycyjnego do governance*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, red. D. Strahl, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2007, nr 1161, s. 589–599.
- Wojciechowski E., Podgórnjak-Krzykacz A., *Governance jako nowy sposób zarządzania sprawami publicznymi*, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej*, red. J. Sokołowski, Z. Przybyła, Wydawnictwo Jaremen Press, Jelenia Góra 2007.
- Wojciechowski E., Podgórnjak-Krzykacz A., Kalisiak-Mędelska M., Chądzyński J., *Władza lokalna a państwo, społeczeństwo i rynek. Współpraca i Konkurencja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- Wojciszke B., *Psychologia władzy*, „Nauka” 2011, nr 2, s. 51–70.
- Wojtyna A., *Nowoczesne państwo kapitalistyczne a gospodarka. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1990.
- World Urbanisation Prospects, the 2011 Revision*, United Nations Population Division (UNPD), Department of Economic and Social Affairs, <http://esa.un.org/unup/CD-ROM/Urban-Rural-Population.htm> [dostęp: 12.08.2012].
- Woś J., Hnatyszyn-Dzikowska A., *Stabilizacyjna funkcja państwa w teoriach współczesnych szkół ekonomicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 4, s. 99–109.
- Woźniak B., *Sektor finansów publicznych*, [w:] *System finansowy w Polsce*, red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Wójcik S., *Samorząd terytorialny w Polsce w XX w.*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1999.
- Wójtowicz D., *Decentralizacja władzy publicznej we Francji w drugiej połowie XX w.* (rozprawa doktorska), Uniwersytet Śląski, Katowice 2008.
- Wrzosek W., *Funkcjonowanie rynku*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1997.
- Wygnanski J., *Partnerstwo lokalne i partycypacja obywatelska – moda, oportunizm czy konieczność?*, VII Pomorskie Forum Przedsiębiorczości, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia, <http://www.forum.arp.gda.pl/plik,2748,partnerstwo-lokalne-i-partycypacja-obywatelska-moda-opportunizm-czy-koniecznosc-kuba-wygnanski-pracownia-badan-i-innowacji-spolecznych-stocznia.pdf> [dostęp: 23.03.2014].
- Wykrętowicz S., *Samorząd jako wyraz demokracji obywatelskiej*, [w:] *Samorząd w Polsce – istota, formy, zadania*, red. S. Wykrętowicz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań 2008.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (oz. Gdańsk) z dnia 9 stycznia 2003 r. w sprawie skargi Gminy Miejskiej Słupsk na uchwałę Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Gdańsku z dnia 14 sierpnia 2002 r., SA/Gd 1968/02.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 października 1995 r., sygn. akt K.10/95, OTK 1995, cz. II.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 grudnia 1997 r., sygn. akt K.13/97, OTK 1996, nr 5–6.

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 1996 r., sygn. akt K.1/96, OTK 1996, nr 5.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 stycznia 1995 r., sygn. akt K.5/94, OTK 1995, cz. I.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2002 r., sygn. akt K.34/01, Dz. U. 2002, nr 203, poz. 1721.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 1998 r., sygn. akt K.17/18, OTK ZU 1998, z. 4, poz. 48.
- Wy r z y k o w s k i M., *Pojęcie interesu społecznego w prawie administracyjnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1986.
- Wyzwania procesu globalizacji wobec człowieka, red. E. Okoń-Horodyńska, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 1999.
- Z a c h a r k o L., *Prywatyzacja zadań publicznych gminy. Studium administracyjnoprawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.
- Z a j ą c M. K., Z a j ą c A., *Możliwość funkcjonowania więziennictwa w ramach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego*, „Contemporary Economics” (Współczesna Ekonomia) 2008, nr 2, s. 113–124.
- Z a l e w s k i A., *Decentralizacja a efektywność sektora publicznego*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Bról, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2005, nr 1083, s. 589–595.
- Z a l e w s k i Ł., *Samorząd chce udziału w VAT*, http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/26268,-samo-rzad_chce_udzialu_w_vat.html [dostęp: 21.11.2012].
- Zarządzanie. Teoria i praktyka, red. A. Koźmiński, W. Piotrowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Z a w a d z k a B., *Zasada udziału samorządu w sprawowaniu władzy*, [w:] *Zasady podstawowe polskiej konstytucji*, red. W. Sokolewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1998.
- Z d y b M., *Służba publiczna*, [w:] *Prawość i godność. Księga pamiątkowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, red. S. Fundowicz, F. Rymarz, A. Gomułowicz, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2003.
- Zgłoszone wnioski, http://uml.lodz.pl/budzet_obywatelski/budzet_obywatelski_na_2015/zgloszone_wnioski/ [dostęp: 23.07.2014].
- Z i e l i ń s k i E., *Nauka o państwie i polityce*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 1999.
- Zielona Księga Usług Użyteczności Publicznej, COM (2003) 270, Bruksela 2003.
- Z i ę b i c k i B., *Uwarunkowania oceny efektywności świadczenia usług użyteczności publicznej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni” 2007, nr 6, s. 149–166.
- Zlikwidować powiaty?, <http://www.ppr.pl/arttykul-zlikwidowac-powiaty-85641-dzial-1.php> [dostęp: 23.03.2012].

Publikacja niniejsza dotyczy partycypacji społecznej – trzeciego możliwego wymiaru decentralizacji administracji publicznej. Współcześnie bowiem coraz większego znaczenia nabierają aktywne wspólnoty samorządowe, potrafiące skutecznie wykorzystać mechanizm zbiorowego podejmowania decyzji w drodze konsultacji, negocjacji, kompromisu i konsensusu. Obok zobrazowania stanu partycypacji społecznej w polskich gminach przedstawiono także teoretyczne scenariusze zmian, które w konfrontacji ze zidentyfikowanym jej stanem posłużyły do nakreślenia możliwych kierunków reorientacji.

Rozważania osadzono w środowisku lokalnej administracji samorządowej. Jest ona niezaprzeczalnym potwierdzeniem zbliżenia administracji publicznej do obywateli, a tym samym – płaszczyzną rozwoju partycypacji społecznej oraz fundamentem budowania społeczeństwa obywatelskiego. Wnioski wynikają z obszernych badań ankietowych, służących ocenie stanu partycypacji społecznej z perspektywy władz lokalnych. Wzbogacają wiedzę na temat samej partycypacji społecznej oraz postaw – zarówno władz lokalnych, jak i obywateli – prezentowanych w procesie podejmowania decyzji na poziomie lokalnym.

Książka jest adresowana do szerokiego grona odbiorców, zwłaszcza studentów, pracowników naukowych, pracowników administracji samorządowej, a także wszystkich czytelników zainteresowanych problematyką decentralizacji administracji publicznej, samorządu terytorialnego oraz partycypacji społecznej na poziomie lokalnym.

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

